

Comissió
Interuniversitària
de Llenguatge
Administratiu
i Jurídic

Actes de la IV Jornada (18 de setembre de 2003)

Els advocats i les advocades volem exercir en català?

La llengua dels futurs professionals del dret

Agustí Pou, Marta Ribas i Josep Salom

Professorat de Llenguatge Jurídic de la Universitat de Barcelona

1 Presentació

Malgrat l'avenç considerable de l'ús del català i de la seva regulació durant els darrers anys (especialment amb la promulgació de la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya, i, més recentment, de la Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística), hi ha parcel·les en què aquest ús encara és gairebé testimonial. Sense anar més lluny, l'àmbit de la justícia ha estat, i és, un dels més impermeables a l'ús de la llengua catalana.

Si ens preguntem per les causes del poc ús del català en aquest àmbit, probablement convindrem que són diverses. N'apuntarem les tres que ens semblen més representatives:

- La procedència de fora de Catalunya d'una part molt important dels jutges i funcionaris dels jutjats de Catalunya, els quals utilitzen normalment el castellà.
- El costum de molts anys d'utilitzar la llengua castellana en l'àmbit de la justícia dificulta que s'avanci en la recuperació de l'ús del català.
- El poc coneixement del llenguatge juridicoadministratiu català entre molts usuaris d'aquest llenguatge d'especialitat.

El poc coneixement del llenguatge jurídic català fa que molts usuaris se sentin insegurs d'utilitzar-lo i optin pel castellà. Per tant, sembla clar que una bona mesura per contribuir a canviar aquesta situació és facilitar l'ensenyament del llenguatge jurídic català als usuaris potencials. En aquest sentit, la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona ofereix l'assignatura Llenguatge Jurídic i Documentació en el pla curricular dels seus alumnes des de 1995. Concretament, s'ofereix a l'alumnat de primer cicle com a assignatura de lliure elecció, i amb caràcter obligatori en el segon cicle sota el nom de *Pràcticum I* (als alumnes que ja l'han cursada optativament en el primer cicle se'ls convalida pel Pràcticum I en passar de cicle). És una bona mesura —per bé que limitada i insuficient— perquè els futurs advocats, jutges, notaris, etc. que vulguin o hagin d'utilitzar el català en la seva tasca professional no es vegin limitats per una falta de competència en el nostre llenguatge jurídic.

Ara bé, l'ensenyament del llenguatge juridicoadministratiu català no està exempt de problemes de diversa naturalesa, principalment provocats pel domini i la influència aclaparadors del castellà sobre el català en aquest àmbit. Un obstacle força important és que l'alumnat parteix de bases força diferents, ja que hi ha alumnes amb un domini bastant elevat de la llengua catalana i de la modalitat jurídica, d'altres amb un domini molt més baix, i d'altres amb un domini pràcticament nul (per exemple, alumnat procedent d'altres zones geogràfiques de l'Estat o d'altres països). Aquest fet, que a primera vista pot semblar molt obvi i comú a qualsevol disciplina, és especialment important en l'ensenyament del llenguatge, i encara més en el jurídic, un llenguatge d'especialitat que requereix un bon coneixement de la llengua general.

Els objectius de l'assignatura passen per oferir a l'alumnat un model precís i modern de llenguatge jurídic, i les eines i els coneixements bàsics per poder-lo començar a utilitzar. Els continguts s'estructuren en cinc grans àmbits:

- 1 Documentació. S'ensenya una selecció de les diverses tipologies de documentació jurídica, administrativa, notarial, etc. Es tracten aspectes com ara el disseny de documents, les característiques pròpies de cada tipologia, la distribució de la informació en el text, la finalitat de cada document, les fórmules i expressions pròpies, etc.
- 2 Criteris d'estil i de redacció aplicats a la documentació juridicoadministrativa. S'intenta facilitar als alumnes una sèrie de recomanacions que els permetin elaborar documents comunicativament eficaços, no ambigus i intel·ligibles per a qualsevol persona, sigui un professional del dret o no.
- 3 Qüestions gramaticals. Es treballen els aspectes gramaticals més directament relacionats amb l'àmbit jurídic que poden presentar errors o vacil·lacions en l'ús: verbs usats impròpiament, dubtes de traducció d'expressions diverses, conjuncions i preposicions, etcètera.
- 4 Convencions. Encara que d'una manera succinta, considerem interessant introduir durant el curs algunes nocions sobre el funcionament de les principals convencions lingüístiques (majúscules i minúscules, abreviacions, recursos tipogràfics, citació de textos, consignació de dates i terminis, etc.) per evitar vacil·lacions posteriors de l'alumnat.
- 5 Terminologia i fraseologia. Un aspecte rellevant de l'assignatura és introduir els alumnes en el coneixement de la terminologia i fraseologia juridicoadministratives pròpies de la nostra llengua. Val a dir que, tenint en compte que la majoria de les assignatures s'imparteixen en castellà, aquesta part és especialment important perquè els alumnes aprenen habitualment la terminologia i la fraseologia jurídiques en castellà. Per això, també els facilitem abundant material perquè puguin fer la correspondència castellà-català i català-castellà.

2 Perfil de l'alumnat: algunes dades sociolingüístiques

Després de considerar què ofereix una assignatura com la nostra per fer front a la discriminació lingüística que pateix el català en el món del dret, passem ara a perfilar com és l'alumnat que cursa aquesta matèria. Per fer-ho ens basem en les dades de caràcter sociolingüístic que hem obtingut a partir de les respostes a un petit qüestionari que vam passar al final del curs passat a dos dels nostres grups d'alumnes, orientat al seu futur com a professionals del dret.

L'objectiu del qüestionari era obtenir informació sobre el nostre alumnat relativa a tres aspectes: quina és la seva llengua d'ús habitual a la Facultat; quina percepció tenen sobre la seva competència lingüística en l'àmbit jurídic tant en català com en castellà, després d'haver cursat l'assignatura de Llenguatge Jurídic i Documentació, i, finalment, quina llengua creuen que empraran en el seu futur exercici professional.

En total van respondre 45 alumnes (suposadament els més interessats en aquesta matèria, atès que havien assistit regularment a classe durant tot el curs), amb els resultats següents:

Pel que fa a la primera pregunta («Quina llengua fas servir habitualment a classe?»), el 48,9 % de l'alumnat va respondre que la llengua d'ús habitual era el castellà, davant del 20 % que deia que era el català i d'un 31,1 % que les emprava totes dues.

Quant a la segona pregunta («Després de cursar aquesta assignatura, creus que tens una bona competència lingüística en l'àmbit jurídic tant en català com en castellà?»), el 55,5 % va respondre afirmativament, mentre que el 15,6 % ho va fer negativament; d'altra banda, el 24,4 % va afirmar que considerava que únicament tenia competència en castellà i el 4,5 % al·legava que només la tenia en català.

En relació amb la tercera pregunta («Quina llengua creus que empraràs en la teva futura pràctica professional?»), el 51 % es decantava pel castellà i només el 29 % optava pel català; en canvi, un 20 % afirmava que totes dues, segons les circumstàncies.

Els resultats generals de l'enquesta posen en relleu la preeminència clara de la llengua castellana per damunt de la catalana, malgrat els esforços que des de la nostra posició estem fent. Cal tenir en compte, a més a més, que la majoria d'aquests estudiants ja ha estudiat català i en català. Tot plegat ens fa ser pessimistes quant a la possibilitat de canviar la trajectòria lingüística en l'àmbit jurídic marcada fins ara, almenys de manera significativa.

3 La llengua de la docència

Per completar la informació sobre el panorama d'ús de la llengua catalana de les persones vinculades a la nostra Facultat, presentem tot seguit les diferents dades de què disposem relatives a la llengua emprada pels docents del centre.

- Període 1988-89: català, 43 %; castellà, 57 %
- Període 1996-97: català, 33,3 %; castellà, 67,7 %
- Període 2000-01: català, 39 %; castellà, 61 %

En el darrer període, el curs 2000-01, si comparem l'ensenyament de Dret amb els altres ensenyaments de la Divisió II, observem el següent (ordenat de major a menor ús del català):

<i>Dades per ensenyaments</i>	<i>Català</i>	<i>Castellà</i>
Ciències Polítiques i de l'Administració	66,2 %	33,8 %
Sociologia	62,1 %	37,9 %
Estudis Immobiliaris i de la Construcció	59,1 %	40,9 %
Auditoria. Censura Jurada de Comptes	57,1 %	42,9 %
Economia	54,5 %	45,5 %
Empresa Internacional	46,3 %	53,7 %
Relacions Laborals	44,8 %	55,2 %
Ciències Empresarials	40,8 %	59,2 %
Administració i Direcció d'Empreses	40,0 %	60,0 %
Criminologia i Política Criminal	40,0 %	60,0 %
Dret	39,0 %	61,0 %
Investigació Privada	35,5 %	64,5 %
Tributari i Comptable	28,7 %	71,3 %
Ciències Actuarials i Financeres	23,1 %	76,9 %
Investigació i Tècniques de Mercat	21,2 %	78,8 %

Tal com podem observar, els estudis de Dret estan a la banda baixa en percentatge d'ús de la llengua catalana. També en aquest mateix període (2000-01), els percentatges per departaments amb docència a la Facultat de Dret són els següents:

<i>Dades per departaments</i>	<i>Català</i>	<i>Castellà</i>
Dret Administratiu i Processal	61,0 %	39,0 %
Dret Constitucional i Ciència Política	60,2 %	39,8 %
Teoria Sociològica, Filosofia del Dret i Metodologia de les Ciències Socials*	54,5 %	45,5 %

* El percentatge de docència d'aquest Departament a la Facultat de Dret és menor i majoritàriament en castellà.

<i>Dades per departaments</i>	<i>Català</i>	<i>Castellà</i>
Dret i Economia Internacionals	54,4 %	45,6 %
Economia Política, Hisenda Pública i Dret Financer i Tributari	53,4 %	46,6 %
Dret Civil	37,3 %	62,8 %
Història del Dret, Dret Romà i Dret Eclesiàstic de l'Estat	31,7 %	68,3 %
Dret Mercantil i Dret del Treball i de la Seguretat Social	28,1 %	71,9 %
Dret Penal i Ciències Penals	15,8 %	84,2 %

El quadre reflecteix que són justament els departaments relacionats amb el dret públic (administratiu i constitucional) els que més fan servir la llengua catalana, a diferència de la resta, la majoria dels quals són predominantment en castellà.

Pel que fa a les dades d'aquest curs passat (2002-03), hem fet una aproximació basant-nos en la informació que conté la *Guia de l'estudiant*. Els resultats generals són els següents.

<i>Català</i>	<i>Castellà</i>
44 %	56 %

I si ho analitzem per cursos:

<i>Curs</i>	<i>Català</i>	<i>Castellà</i>
Primer	38 %	62 %
Segon	47 %	53 %
Tercer	50 %	50 %
Quart	45 %	55 %
Cinquè	37 %	63 %

Les dades ofertes, juntament amb les nostres observacions, ens permeten formular un seguit de consideracions quant a la llengua del docent:

- No s'ha produït una variació substancial en els percentatges de la docència, que s'han mogut en la franja del 35 al 45 % durant els darrers 15 anys. La tendència, però, és consolidar-se en prop d'un 45 %.
- No hi ha un criteri definit d'ús lingüístic i depèn molt dels criteris de cada professor/a o, en menor mesura, de cada departament. Això provoca que hi hagi grups, per exemple a primer, que reben la docència quasi íntegrament en castellà (excepte Llenguatge Jurídic i Documentació). Tot i això, s'aprecia un tendència creixent dels departaments a oferir grups en català i en castellà (sobretot per atendre estudiants ERASMUS i altre alumnat de fora), i del professorat a impartir (el mateix docent) alguns grups en català i d'altres en castellà.
- Creiem que entre el professorat ha augmentat la competència lingüística en català, en la mesura que s'han anat incorporant a la docència noves generacions. De tota manera, com apuntàvem, aquest augment de la competència no ha anat acompanyat del mateix augment de l'ús.
- Pel que fa a l'assignatura que impartim, detectem una falta de sintonia entre els continguts que nosaltres exposem i els criteris que empren els altres docents, tant pel que fa a la llengua (en el primer curs hi ha una forta presència del castellà) com en l'estil (els altres professors solen fer servir els usos i les construccions que nosaltres, justament, desaconsellem).

4 Conclusions i perspectives

Com a conclusions, derivades del que hem assenyalat en els apartats anteriors, aportem els punts següents. En primer lloc, mentre que l'ús del castellà per part del docent condiciona fortament l'ús lingüístic de l'alumnat, les classes fetes en català difícilment canvien la tònica general d'ús del castellà per part dels alumnes. És a dir, l'alumnat de Dret de la UB manifesta una tendència forta a emprar exclusivament el castellà, fins al punt que la meitat sempre empra aquesta llengua.

En segon lloc, cal notar que els hàbits lingüístics majoritaris en castellà s'han d'enquadrar en un context més ampli del món del dret, amb unes fonts de producció en castellà i amb un exercici professional molt castellanitzat. Ara bé, de moment observem que la realitat sociolingüística de la universitat incideix poc en el món professional, atès que l'alumnat, encara que tingui un bon nivell de català, i encara que l'hagi fet servir a la Facultat, quan exerceix la professió, se sol adequar a la llengua de l'entorn professional, que sol ser el castellà. És a dir, segurament incideixen més els usos lingüístics del món professional en l'ús lingüístic a la Facultat, que no a l'inrevés.

En tercer lloc, amb tot això, la percepció que els alumnes, i futurs professionals, tenen del català continua sent que és una llengua prescindible, supèrflua, una eina de més a més. I aquesta actitud, creiem, només es pot canviar des de les diverses professions jurídiques, no tant des de la mateixa universitat.

En quart lloc, pel que fa a l'assignatura que impartim, constitueix un ajut en la implantació del català en el món jurídic, però en calen molts i molts més per arribar a una catalanització notable del dret. De fet, l'ensenyament del català jurídic és una mesura de formació útil i necessària, però per tenir un cert èxit ha d'estar acompanyada d'altres iniciatives que la facin «rendible».

Finalment, com a conclusió general, cal ressaltar la preeminència clara de la llengua castellana per damunt de la catalana, malgrat els esforços que han fet la Comissió de Política Lingüística de Dret, el Servei de Llengua Catalana i la petita aportació que hi hem pogut fer nosaltres. Tot plegat ens fa ser pessimistes respecte de la possibilitat de canviar la trajectòria lingüística en l'àmbit jurídic marcada fins ara. Creiem que calen més esforços des de tots els sectors, però, el més important: si volem que la llengua catalana no continuï menant una vida precària, és necessari canviar l'actitud dels qui la parlen i l'escriuen, i pensem que això només és possible amb una sensibilització major per les qüestions lingüístiques per part de tothom. Només així podrem modificar una realitat que ens és força adversa. S'imposa, en definitiva, prestigiar l'ús i fer-lo necessari.